

УДК 657.221:657.6

Лоханова Н.О.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Одеського національного економічного університету*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ П(С)БО І МСФЗ

Стаття присвячена дослідженню суперечливих аспектів обліку фінансових інструментів відповідно до вимог МСФЗ 9 і П(С)БО 13. У ній запропоновані рекомендації стосовно удосконалення відповідних стандартів і узгодження вітчизняної практики обліку фінансових інструментів з міжнародною. Надано пропозиції щодо формування облікової політики фінансових інструментів.

Ключові слова: фінансові інструменти, справедлива вартість, фінансові активи, фінансові зобов'язання, облікова політика.

Лоханова Н.А. ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ УЧЕТА ФИНАНСОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ СОГЛАСНО ТРЕБОВАНИЯМ П(С)БУ И МСФО

Статья посвящена исследованию противоречивых аспектов учета финансовых инструментов согласно требованиям МСФО 9 и П(С)БО 13. В ней предложены рекомендации по совершенствованию соответствующих стандартов и согласованию отечественной практики учета финансовых инструментов с международной. Даны предложения по формированию учетной политики финансовых инструментов.

Ключевые слова: финансовые инструменты, справедливая стоимость, финансовые активы, финансовые обязательства, учетная политика.

Lokhanova N.O. PROBLEMS OF ACCOUNTING FOR FINANCIAL INSTRUMENTS IN ACCORDANCE WITH THE REQUIREMENTS OF NATIONAL STANDARDS AND IFRS

The article is devoted to investigation of the controversial aspects of the accounting for financial instruments under IFRS 9 and National accounting standard 13. The article suggests recommendations for the improvement of relevant standards and harmonization of the domestic practice of accounting for financial instruments with international practice. Proposals on the formation of the accounting policies for financial instruments have been given.

Keywords: financial instruments, fair value, financial assets, financial liabilities, the accounting policy.

Постановка проблеми. Проблема у загальному вигляді полягає у тому, що в останнє десятиріччя практично в усіх країнах світу з розвинутою ринковою економікою важливими об'єктами обліку, які потребують особливої уваги з позицій оцінки, визнання і відображення в обліку і звітності, стали різноманітні фінансові інструменти. Це стосується як інструментів власного капіталу, так і боргових цінних паперів, і похідних фінансових інструментів. Ситуація світової економічної кризи лише ускладнила проблему, оскільки підвищила вимоги до якості оцінки й обґрунтованості застосованої методики відображення в обліку відповідних економічних об'єктів. До того ж слід мати на увазі, що розкриттю особливостей класифікації, порядку визнання, обліку й розкриття у фінансовій звітності фінансових інструментів завжди була присвячена численна низка стандартів обліку і звітності як у вітчизняній практиці, так і в системі МСФЗ. У цілому приходиться констатувати, по-перше, відсутність єдиного нормативного документу з приводу обліку фінансових інструментів, по-друге, недостатню урегульованість всіх аспектів їх визнання і облікового відображення, по-третє, наявність ряду не в повній мірі узгоджених між собою положень, як в пакеті П(С)БО, так і МСФЗ. Фінансові інструменти є предметом найбільш гострих дискусій серед теоретиків і практиків і характеризуються значною кількістю суперечливих аспектів зі всього переліку питань, що розглядаються в МСФЗ і П(С)БО.

Отже, враховуючи вищевикладене, викликає інтерес дослідження проблемних питань обліку фінансових інструментів в світі узгодження національної облікової практики з МСФЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При розгляді питань обліку фінансових інструментів насамперед слід звернутися до блоку міжнародних стандартів з цього приводу, а саме: МСФЗ 7 [1],

9 [2], МСБО 32 [3], 39 [4] та інших. У свою чергу, в пакеті національних П(С)БО необхідним є розгляд вимог П(С)БО 10, 11, 12, 13 [5] та інших. Питанням практики застосування МСФЗ, що регулюють облік фінансових інструментів, присвячені праці Р.С. Грачової, яка приділила увагу аспектам оцінки і визнання фінансових інструментів залежно від категорії їх подальшого визнання [6]. У роботах Н.К. Василенко досліджено особливості обліку й аналізу фінансових інструментів хеджування грошових потоків підприємств [7]. Проблеми застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні в цілому та аналіз відмінностей національних П(С)БО від МСФЗ стосовно різних економічних об'єктів, у тому числі фінансових інструментів, розглядали наступні автори: Ф. Бутинець, В. Качалін, С. Голов, В. Костюченко, І. Бланк, В. Швець та багато інших.

До числа невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття, відносяться питання: з'ясування положень національного П(С)БО 13, які не відповідають вимогам МСФЗ 9, визначення дискусійних аспектів обліку фінансових інструментів у частині їх оцінки та відображення різниць у справедливій вартості в складі прибутків/збитків або іншого сукупного доходу та інші питання, які ускладнюють практику обліку, й визначення шляхів їх можливого рішення.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає в тому, щоб дослідити суперечливі аспекти обліку фінансових інструментів відповідно до вимог МСФЗ 9 і П(С)БО 13 та розробити рекомендації стосовно удосконалення відповідних стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як було зазначено вище, облік фінансових інструментів є одною з найбільш складних сфер застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Можна цілком погодитися з думкою фахівців компанії «Ernst&Yang» [8, с. 39], які зазначають, що «складність як самих фінансових інструментів, що використовуються компаніями і банками, так і принципів і правил їх відображення в звітності, що потребують глибокого аналізу і застосування професійного судження, роблять непростим завдання розробки і застосування облікової політики в частині обліку фінансових інструментів» [8, с. 39].

Базове визначення фінансових інструментів наведено в МСБО 39, згідно з яким, «фінансовий інструмент – це будь-який контракт, який призводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання» [4]. Класифікація фінансових інструментів також визначально була закладена в МСБО 39. Нова класифікація фінансових інструментів уведена в дію МСФЗ 9 (розділ 4) [2]. Звичайно фінансові інструменти розподіляються на первинні і похідні, а також на: фінансові активи; фінансові зобов'язання та інструменти власного капіталу. Відповідна класифікація передбачена як МСФЗ, так і національним П(С)БО 13 [5].

Відповідно до П(С)БО 13 «фінансові активи включають: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи» [5]. У свою чергу «фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання» [5]. До інструментів власного капіталу «належать прості акції, частки та інші види власного капіталу» [5]. Похідні фінансові інструменти включають «ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні фінансові інструменти» [5].

Що стосується оцінки фінансових інструментів, то, відповідно до вимог П(С)БО 13, «фінансові інструменти первісно оцінюються та відображаються за їх фактичною собівартістю... На кожну наступну після визнання дату балансу фінансові активи оцінюються за їх справедливою вартістю, крім: дебіторської заборгованості, що не призначена для перепродажу; фінансових інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення; фінансових активів, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити; фінансових інвестицій та інших фінансових активів, щодо яких не застосовується оцінка за справедливою вартістю» [5].

Окремо П(С)БО 13 окреслює, що балансова вартість фінансових активів, які не оцінюються за справедливою вартістю, «переглядається щодо можливого зменшення корисності на кожну дату балансу на основі аналізу очікуваних грошових потоків» [5], тобто із застосуванням методу дисконтування.

Що ж стосується фінансових зобов'язань, то на дату балансу «фінансові зобов'язання оцінюються за амортизованою собівартістю, крім фінансових зобов'язань, призначених для перепродажу, і зобов'язань за похідними фінансовими інструментами» [5], які оцінюються за справедливою вартістю.

Відносно бухгалтерських записів слід зазначити, що у вітчизняному обліку збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інструментів, що не постають як об'єкти хеджування та оцінка яких здійснюється за справедливою вартістю, визнається іншими доходами або іншими витратами, тобто для їх обліку застосовуються рахунки 74 і 97.

Як бачимо, наведена в П(С)БО 13 методика класифікації та оцінки фінансових інструментів не враховує підхід до класифікації, оцінки й обліку, що був введений в новому МСФЗ 9 [2].

Відповідно до МСФЗ 9 [2], при первісному визнанні всі фінансові активи мають визнаватися за справедливою вартістю, а стосовно фінансових активів, що в подальшому оцінюються не за справедливою вартістю через прибуток/збиток, додатково враховуються витрати, що безпосередньо пов'язані з угодою.

У подальшому МСФЗ 9 фіксує такий порядок оцінки: фінансові активи класифікуються як такі, що оцінюються або за амортизованою собівартістю, або за справедливою вартістю на основі двох основних чинників: а) бізнес-моделі суб'єкта господарювання для управління фінансовими активами; б) характеристик контрактних грошових потоків фінансового активу [2].

При тому «фінансовий актив оцінюють за амортизованою собівартістю, якщо виконуються обидві такі умови:

а) актив утримують в моделі бізнесу, мета якої – утримування активів задля збирання контрактних грошових потоків;

б) контрактні умови фінансового активу передбачають у певні дати надходження грошових потоків, які є лише погашенням основної суми та сплатою відсотків на непогашену основну суму» [2]. В усіх інших випадках фінансовий актив оцінюють за справедливою вартістю.

Відносно фінансових зобов'язань основною є подальша оцінка за амортизованою собівартістю з використанням методу ефективної ставки відсотка, за винятком встановленого МСФЗ 9 переліку зобов'язань, до яких, зокрема, належать: фінансові зобов'язання за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку; похідні фінансові інструменти; фінансові зобов'язання, що виникають, коли передача фінансового активу не відповідає критеріям для припинення визнання або коли застосовується підхід подальшої участі; контракти фінансової гарантії та деякі інші [2].

Отже, в основі класифікації і оцінки фінансових інструментів фактично лежать два тести: тест «бізнес-моделі» і тест «виплат по договору». Тест «бізнес-моделі» напряму прив'язує методику обліку фінансових інструментів до того, що є остаточною метою компанії по відношенню до фінансового інструмента, тобто чи нею є отримання контрактних грошових потоків, чи продаж активу до терміну погашення з метою отримання результату від зміни його справедливої вартості. Що ж стосується тесту «виплат по договору», то мається на увазі такий аспект, чи передбачаються по відношенню до фінансового інструмента виплати суми основного боргу і відсотків на залишок заборгованості у встановлені терміни. Якщо обидва тести свідчать про наявність мети отримання контрактних грошових потоків і суми виплат основної частини боргу та відсотків, фінансовий інструмент оцінюється за амортизованою собівартістю. А для інших фінансових інструментів береться за основу оцінки їх справедлива вартість.

Як бачимо, у МСФЗ 9 змінилася класифікація фінансових інструментів, яка стала базуватися на двох вищезазначених ознаках. А такі категорії, як «інвестиції, що утримуються до терміну погашення», «фінансові активи, що є в наявності для продажу», «позики і дебіторська заборгованість», що мали місце в МСБО (IAS) 39 [4] і які до цього часу збережені в діючому в Україні національному П(С)БО 13 [5], у МСФЗ (IFRS) 9 [2] взагалі не передбачені.

Таким чином, національний П(С)БО 13 в певному сенсі містить застарілу класифікацію фінансових інструментів, яку слід привести у відповідність до вимог нового міжнародного стандарту МСФЗ (IFRS) 9.

Відносно часткових фінансових інструментів (equity instruments) МСФЗ (IFRS) 9 передбачає оцінку на дату балансу за справедливою вартістю, при тому прибутки/збитки від зміни справедливої вартості визнаються або в Звіті про прибутки та збитки, або, якщо на розсуд компанії прийнято рішення щодо їх відображення в іншому сукупному доході, – то в II розділі Звіту про сукупний дохід. Даний пункт стандарту, на наш погляд, з одного боку, дає права підприємству самостійно приймати рішення про методику обліку фінансових інструментів, однак, з іншого боку, містить нечіткість, оскільки не визначає умов, за яких суб'єкт господарювання може обирати ту чи іншу модель обліку фінансових інструментів з віднесенням різниці у справедливій вартості або на прибутки/збитки звітного періоду, або на інший сукупний дохід. Єдина вимога, яку фіксує стандарт, полягає у тому, що у випадку, якщо частковий фінансовий інструмент не утримується для торгівлі, то компанія самостійно може зробити вибір, який не може бути змінено, і обраховувати зміни у справедливій вартості (irrevocable election) за даним інструментом в іншому сукупному доході. При тому дивіденди від таких інструментів, як і зазвичай, ураховуються в складі прибутків/збитків звітного періоду. Зазначимо, що таке рішення підприємства, згідно з вимогами МСФЗ (IFRS) 9, може бути прийнято за кожним фінансовим інструментом окремо.

Вважаємо, що відповідна норма МСФЗ (IFRS) 9 потребує уточнення і більш чіткої конкретизації: за яких умов підприємству доцільно обирати метод обліку за справедливою вартістю з віднесенням різниці в її змінах на інший сукупний дохід, оскільки навіть для часткових фінансових інструментів, які не утримуються для торгівлі, припустимі обидві методики обліку. Практичний набір ситуацій, коли доцільно застосовувати метод обліку фінансових інструментів за справедливою вартістю з віднесенням змін на інший сукупний дохід, зрозуміла. Наприклад, у випадку, якщо інвестиції у часткові фінансові інструменти, не призначені для торгівлі, постають як акції чи інші корпоративні права стратегічного призначення, і мета їх придбання полягала в подальшому придбанні контрольного пакету акцій підприємства, чи коли придбання є часткою інших угод компанії або якихось політичних вимог, як зазначено в [9, с. 12]. За таких умов зміни справедливої вартості доцільно відносити до іншого сукупного доходу.

Отже, з практичної точки зору уявлення того, коли застосовується відповідний підхід, є, але водночас вважаємо, що з тексту стандарту не до кінця з'ясованим є питання, що саме має бути основним критерієм для вибору тієї чи іншої методики обліку фінансових інструментів. Було б доцільно конкретизувати відповідні випадки застосування в самому стандарті, або зафіксувати норму, подібну вибору методики обліку за амортизованою або справедливою вартістю, тобто передбачити, що «вибір методу обліку фінансових інструментів за справедливою вартістю із віднесенням змін до прибутків/збитків або іншого сукупного доходу має визначатися обраною бізнес-моделью компанії стосовно конкретного фінансового інструменту».

Але в даному випадку постає ще одне дискусійне питання – бізнес-модель компанії не є раз і назавжди заданою, вона може змінюватися. А враховуючи

те, що сьогодні рівень волатильності ринку (market volatility), тобто нестійкості, мінливості кон'юнктури ринку вельми високий, то зміна бізнес-моделі компанії стосовно конкретних фінансових інструментів може здійснюватися часто навіть в оперативному режимі. І тоді постає запитання, а яким чином це має бути враховано в обліку? Як впливає з тексту МСФЗ (IFRS) 9, суб'єкту господарювання за певних умов надано право при первісному визнанні нескасово призначити фінансовий актив як такий, що оцінюється за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, тобто обрана методика обліку фінансових інструментів в певних випадках не змінюється після первинного визнання. А отже, чи будуть у такому випадку забезпечені умови врахування особливостей використання активу, залишається дискусійним питанням, яке на даний час не має однозначної відповіді.

У цілому хотілося б зазначити, що само по собі запровадження нового стандарту з обліку фінансових інструментів, тобто МСФЗ (IFRS) 9, мало своїми причинами необхідність спростити облікову практику, забезпечити адекватну реакцію на фінансову кризу та створити умови для більш якісного подання інформації про відповідні об'єкти у звітності компанії. Однак постає питання, чи вдалося це зробити в повній мірі? Вважаємо, що, на жаль, ні. Точніше вдалося, але лише частково. На нашу думку, вдалося в цілому спростити класифікацію фінансових інструментів, але не вдалося забезпечити однозначність тлумачень вибору доцільних методів оцінки для окремих груп фінансових інструментів при розробці їх облікової політики в конкретних господарських ситуаціях. Тобто тема розмежування фінансових інструментів з визначенням методики їх обліку залишилися важливим завданням для теорії і практики.

Що ж стосується вітчизняного П(С)БО 13, то в ньому, як відмічалося вище, взагалі не враховані ні нові напрямки класифікації фінансових інструментів, ні варіанти різних напрямів списання результату переоцінки фінансових інструментів із віднесенням до прибутків/збитків або іншого сукупного доходу. Для забезпечення відповідності національного П(С)БО 13, на нашу думку, у найближчий час доцільно внести відповідні зміни в стандарт і забезпечити його конвергенцію з вимогами МСФЗ (IFRS) 9.

Як свідчить практичний досвід господарської діяльності, у теперішній час українські підприємства використовують не широку номенклатуру фінансових інструментів, на відміну від того їх переліку, що є широко розповсюдженим на світовому ринку. Для більшості підприємств реального сектору економіки перелік фінансових інструментів, що представлені на балансах компаній, зазвичай обмежується дебіторською заборгованістю, отриманими позиками і іноді – фінансовими інвестиціями в акції чи корпоративні права. Між тим в останні роки відбувається подальший розвиток фінансового ринку в Україні, ускладнюються схеми операцій із застосуванням фінансових інструментів, все частіше з'являються в обігу боргові цінні папери, тобто фінансові інструменти, що утримуються до погашення. При тому проблеми обліку фінансових інструментів в Україні полягають навіть не в тому, що відсутнє їх адекватне нормативне регулювання і норми П(С)БО 13 не відповідають нормам МСФЗ (IFRS) 9, а в тому, що на практиці основою оцінки фінансових інструментів найчастіше постають звичайні номінальні грошові суми, що підлягають отриманню чи погашенню в майбутньому, а не справедлива вартість або амортизована вартість,

як це має бути згідно з рекомендованим стандартами підходом. Однак така оцінка може бути визнана припустимою лише за умов, коли терміни погашення заборгованості незначні (не більше 3 місяців). При більших періодах погашення застосування номінальної оцінки для обліку фінансових інструментів є неприйнятним. Необхідним є практичне використання методу дисконтування грошових потоків, який передбачений як механізм визначення теперішньої вартості діючими стандартами, але на практиці працює не завжди.

Тобто можна зробити висновок, що на даний час є актуальним не лише удосконалення норм національного П(С)БО 13, а й підняття його практичної значущості в оновленому вигляді після внесення змін на підставі МСФЗ (IFRS) 9 для використання на вітчизняних підприємствах. Додамо, що це стосується не лише даного нормативного документу, а й всього пакету стандартів обліку. І у свою чергу підняття практичної значимості стандартів можливе за умов загального росту вимог до якості складання фінансової звітності в Україні як важливого джерела інформації про всі економічні об'єкти та господарські операції.

Але за будь-яких умов про якість фінансової звітності мова може йти тоді, коли буде застосовано обміркований і обґрунтований підхід до вибору облікової політики. Отже, зупинимось на даному аспекті відносно фінансових інструментів, що є в даному випадку предметом нашого дослідження, більш докладно.

До числа основних елементів облікової політики стосовно фінансових інструментів, що обов'язково мають бути врахованими при розробці Наказу про облікову політику підприємств, на наш погляд, відносяться щонайменше такі складові:

1. Порядок з'ясування бізнес-моделі для обліку й оцінки фінансових інструментів.

2. Порядок віднесення фінансових активів до категорій з урахуванням обраної бізнес-моделі з розмежуванням тих, що враховуються за методом справедливої або амортизованої вартості, а також з відображенням через фінансові результати (прибутки та збитки) або через інший сукупний дохід.

3. Методи визначення справедливої вартості фінансових активів, що враховуються за відповідною методикою.

4. Методи обліку фінансових зобов'язань (за справедливою вартістю або за амортизованою вартістю).

5. Механізми врахування ризиків по операціях з фінансовими інструментами (кредитного ризику, ризику ліквідності, ринкового ризику та інших).

6. Методи визначення рівня кредитного ризику фінансових інструментів на кінець звітного періоду.

7. Порядок визначення рівня ризику ліквідності в розрізі непохідних і похідних фінансових інструментів.

8. Порядок урахування ринкових умов, що ведуть до зростання ринкового ризику, у тому числі зміни в рівні відсоткових ставок, цін на біржові активи, валютних курсів, індексів цін та ставок тощо.

9. Порядок проведення аналізу чуттєвості відносно ринкових ризиків, методи і припущення, що використовуються при аналізі чуттєвості.

10. Порядок застосування методів хеджування по операціях з фінансовими інструментами (види хеджування, склад фінансових інструментів, які застосовуються як інструменти хеджування, природа ризиків, що хеджуються, методи визначення справедливої вартості відносно інструментів хеджування тощо).

11. Механізм визначення концентрації ризиків, пов'язаних з фінансовими інструментами, відносно яких здійснюється хеджування за напрямками (контрагенти, географічні регіони, валюта тощо).

Ось на ці основні складові, на наш погляд, особливо має бути звернута увага при розробці облікової політики відносно фінансових інструментів.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі проведеного дослідження можна зробити такі основні висновки:

1. Аналіз змісту положень національного П(С)БО 13 і МСФЗ (IFRS) 9 свідчить про певну неузгодженість між ними, а, отже, відставання національної системи обліку фінансових інструментів від міжнародних вимог. З метою удосконалення національного П(С)БО 13 пропонуємо переглянути передбачену ним класифікацію фінансових інструментів і привести її у відповідність до МСФЗ (IFRS) 9. Це, у свою чергу, передбачає, по-перше, введення до стандарту терміну «бізнес-модель» компанії, по-друге, чітке окреслення умов його застосування під час класифікації фінансових інструментів, по-третє, обумовлення порядку практичного застосування до визначення класів фінансових інструментів тестів «бізнес-моделі» і «виплат по договору», по-четверте, введення методики обліку фінансових інструментів із відображенням змін у справедливій вартості як у складі прибутків/збитків звітного періоду, так і іншого сукупного доходу.

2. З метою спрощення практичного застосування МСФЗ (IFRS) 9 і П(С)БО 13 рекомендуємо внести уточнення до їх змісту і конкретизувати умови, за яких підприємству доцільно обирати метод обліку за справедливою вартістю із віднесенням різниці в її змінах на інший сукупний дохід. Так, у тексті відповідних стандартів бажано передбачити конкретний набір ситуацій, коли доцільно застосовувати метод обліку фінансових інструментів за справедливою вартістю із віднесенням змін на інший сукупний дохід, наприклад, у випадках, якщо: інвестиції у часткові фінансові інструменти, не призначені для торгівлі, постають як акції чи інші корпоративні права стратегічного призначення, і мета їх придбання полягає в подальшому придбанні контрольного пакету акцій; коли придбання є частково інших угод компанії або дії політичних вимог тощо.

3. Важливою інституціональною підставою організації обліку фінансових інструментів вважаємо облікову політику компанії, при тому до складу положень облікової політики, на які обов'язково має бути звернута увага при її розробці нами були віднесені конкретні елементи, зокрема: порядок віднесення фінансових активів до категорій із урахуванням обраної бізнес-моделі з розмежуванням тих, що враховуються за методом справедливої або амортизованої вартості і з відображенням через фінансові результати (прибутки та збитки) або через інший сукупний дохід; методи визначення справедливої вартості фінансових активів, що враховуються за відповідною методикою, методи обліку фінансових зобов'язань (за справедливою вартістю або за амортизованою вартістю); механізми врахування ризиків по операціях із фінансовими інструментами (кредитного ризику, ризику ліквідності, ринкового ризику) та інші.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методики обліку окремих груп фінансових інструментів, особливо похідного характеру, а також визначення різних видів ризику, що безпосередньо впливають на їх оцінку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності (IFRS) 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_007.
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності (IFRS) 9 «Фінансові інструменти». Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_016.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_029.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». Міжнародний документ від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_015.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затв. Наказом Міністерства фінансів України 30.11.2001 р. № 559, зареєстр. в Міністерстві юстиції України 19.12.2001 р. за № 1050/6241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
6. Грачова Р. Є. Фінансові інструменти: найважливіше [Електронний ресурс] / Р.Є. Грачова // Дебет-Кредит. – 2008. – № 48. – 1.12.2008. – Режим доступу : <http://dtk.com.ua/show/1cid03870.html>.
7. Василенко Н.К. Облік і аналіз фінансових інструментів хеджування грошових потоків підприємств : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» (за видами економічної діяльності) / Н.К. Василенко. – Київ : КНТЕУ, 2012. – 21 с. – укр.
8. Учет финансовых инструментов в соответствии с МСФО / Коллектив авторов компании «Ernst&Young». – М. : Альпина Паблишер, 2013. – 919 с.
9. Пособие по МСФО для специалистов в области бухгалтерского учета и отчетности 2013. МСФО (IFRS) 9 «Финансовые инструменты» [Электронный ресурс] / Адель Валеев, Робин Джойс. – М. : PricewaterhouseCoopers, 2011. – Режим доступа : <http://bankir.ru/publikacii/vestnik/uchebnye-posobiya-po-msfo>.

УДК 657.6:006.32

Любенко А.М.
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та управління
Університету банківської справи
Національного банку України

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ

У статті розкриваються основні підходи до здійснення державного фінансового аудиту у відповідності з положеннями INTOSAI. Обґрунтовано необхідність стандартизації процедур при проведенні державного фінансового аудиту з врахуванням зарубіжного досвіду. Запропоновано структуру стандарту «Проведення аудиту ефективності використання державних коштів».

Ключові слова: державний фінансовий аудит, аудит ефективності, державний фінансовий контроль, державні/бюджетні кошти, стандартизація контролю.

Любенко А.Н. СТАНДАРТИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО АУДИТА

В статье раскрыты основные подходы к проведению государственного финансового аудита в соответствии с положениями INTOSAI. Обоснована необходимость стандартизации процедур осуществления государственного финансового аудита с учетом зарубежного опыта. Предложена структура стандарта «Проведение аудита эффективности использования государственных средств».

Ключевые слова: государственный финансовый аудит, аудит эффективности, государственный финансовый контроль, государственные/бюджетные средства, стандартизация контроля.

Lyubenko A.M. STANDARDIZATION OF THE STATE FINANCIAL AUDIT

The article consider the main approaches to the state financial audit in accordance with the standards of INTOSAI. The necessity of standardization of procedures in conducting public financial audit, taking into account international experience. Proposed structure of the standard «Auditing the effectiveness of the budgetary facilities.»

Keywords: state financial audit, performance audit, state financial control, budgetary facilities, standardization of control.

Постановка проблеми. Державний фінансовий аудит як форма державного фінансового контролю здійснюється в Україні від імені зовнішнього і внутрішнього органів контролю починаючи з 2000 року. Нормативна база почала формуватися з 2005 року, коли ця форма була визначена у Бюджетному кодексі України. Тому, зважаючи на достатньо обмежену в часі практику здійснення державного фінансового аудиту (інакше аудиту ефективності), необхідно сформулювати основні положення щодо його здійснення. Ці положення повинні базуватися на стандартах INTOSAI (INTOSAI), які і слугують такої меті, та враховувати специфіку проведення такого контролю в Україні. Завдання, поставлені перед державним фінансовим контролем в частині оцінки ефективності використання бюджетних коштів, потребують уточнення категорії ефективності відносно державного управління.

Науковцями виділено кілька концептуальних моделей підвищення ефективності роботи державних установ та інституцій держави, що пов'язують ефективність з певними факторами.

1. Підхід, заснований на концепції лідерства. Представники даного напрямку (Р. Стогдилл, Р. Манн, К. Левін, Р. Лайкерг, Блейк, Моутон, Р. Хауз, П. Херсі, К. Бланшар, Шідт) пов'язують ефективність установи з лідерськими навичками, стилем управління, індивідуальними характеристиками і якостями керівників міністерств і відомств, системами їх підбору, оцінки виконання завдань, мотивацією і професійним розвитком.

2. Підхід, що розвиває теорію веберовської раціональної бюрократії, в рамках якого увага акцентується на поділі адміністрування та ієрархічній структурі, функціональній спеціалізації, чітких правилах